

Uddannelsessystemets hvide elefant – eller: Lad lærelysten råde

Af Andreas Lloyd, universitetsstuderende, antropologi.

Med regeringens erklærede mål om at sikre Danmarks fremtidige økonomiske beståen igennem højteknologisk forskning og vidensproduktion, er der atter kommet fokus på det danske uddannelsessystem, der skal skabe lærevillige og innovative unge mennesker med mulighed for at blive nogle af verdens bedste forskere.

Der har alle dage været en livlig debat om uddannelsessystemet, men den har almindeligvis været snæver og opdelt – med fokus på bl.a. en fast litteraturkanon, gymnasieelevernes paratviden i historie og på frafald og studievalg på universitetet. Men i sidste ende beskriver disse alle diskussioner det samme grundliggende problem. På samme vis som i den buddhistiske lignelse om munkene, der hver især søgte at forstå elefantens væsen ved kun at fokusere på en enkelt del af den, og således mente de hver for sig at kunne beskrive og forklare hele elefanten blot ud fra en fod, en snabel eller en hale; så prøver mange af aktørerne i uddannelsesdebatten prøver at gøre enkelte – og ofte ganske uvæsentlige – dele af uddannelsessektoren til det fikspunkt, hvorfra alle problemer i det danske uddannelsessystem stammer.

Det egentlige problem er nok nærmere, at der er så udbredt tilfredshed omkring uddannelsessystemet, at man hellere vil fokusere på de små problemer og søge at lave denne slags ”finjustering” af systemet, i stedet for at se på, om hele elefanten hænger sammen eller ej. Som udtryk for denne overordnede tilfredshed har regeringen sat en årlig pose penge til side til en Højteknologisk Forskningsfond, hvis renter skal bruges at ansætte flere ph.d’ere og skabe ny viden. Man giver således blot elefanten lidt mere foder og håber på, at der kommer mere guld ud i den anden ende.

Men før vi erklærer, at vi vil gøre Danmark til et ”højteknologisk videnssamfund” hvori ”en stor halvdel” af befolkningen skal have en videregående uddannelse, der skal skabe viden og velstand, må vi overveje, om det danske uddannelsessystem overhovedet kan leve op til dette. For der er mange problemstillinger, der præger uddannelseselefanten: Mobning og manglende lærerautoritet, ungdomsarbejde og alkohol, karakterræs og manglende motivation, studievalg og frafald. Alle disse problemer hænger sammen som snabel og hale på en elefant. Alle er de forbundet til uddannelsessystemets produkt, ”problem” og mål: De unge selv.

Men de unge må også være den eneste løsning – for ved at lære dem at tage ansvar, at tænke selvstændigt og finde lyst til at forstå og lære om omverdenen, kan de selv hjælpe til at løse disse problemer.

For nylig faldt jeg over en bog af den amerikanske forfatter og underviser Paul Goodman. Bogen hedder ”Compulsory Miseducation” – lettere misvisende oversat til dansk under titlen ”Opdragelse mod dumhed” – og er en gennemgående kritik af det amerikanske skolesystem. Og selv om bogen er fra 1964 og dermed 40 år gammel, så virker nogle af de kritikpunkter og løsningsforslag, som Goodman kommer med, bemærkelsesværdigt friske og inspirerende.

Goodmans kritik rammer overordnet alle dele af uddannelsessystemet. Hans kritiserer grundskolen for at være et tvungent opholdssted, hvor der dårligt tages hensyn til den enkeltes indlæringsmodenhed, behov, interesser og egne valg. Tilsvarende kritiserer Goodman gymnasiet for at give de unge en masse generel boglig viden uden at sætte

denne viden i en praktisk kontekst, hvor de kan få succesoplevelser udenfor det boglige og karakterbestemte mønster og således øge deres selvtillid og selvstændighed på et meget sårbart tidspunkt i deres liv, hvor de prøver at blive voksne og blive accepteret som sådanne. Interessant og inspirerende kritik, som rammer det danske uddannelsessystems bløde punkt: At skabe og bevare de unges interesse for deres uddannelse. Det samme er udgangspunktet for Goodmans kritik af de videregående uddannelser, som jeg med udgangspunkt i min egen erfaring som studerende (ved Københavns Universitet) vil bygge videre på, og dermed undersøge den sidste og afgørende del af uddannelseselefanten: Universitetet, der skal være centrum for den forskning og nytænkning, som skal gøre Danmark til et højteknologisk videnscentrum.

I de teknologi-optimistiske 60'ere, blev det alment dannende universitet anset for at være på vej ud. Specialist-uddannelser og teknologisk og naturvidenskabeligt fokus var på vej ind. Situationen dengang ligner den i Danmark i dag, hvor de naturvidenskabelige uddannelser igen bliver fremhævet på bekostning af samfundsvidenskaberne og humaniora, der jo især går for at være alment dannende. Og ligesom dengang står universiteterne idag overfor især to store problemer: Dels den manglende kontakt til og forståelse for verdenen udenfor universitetet – især arbejdsmarkedet – og dels den manglende forståelse for de studerendes egne behov for selvudvikling og dannelse. Der er selvfølgelig forskelle fra 60'ernes USA til Danmark idag, men der er også store ligheder: Mange stillinger kræver en længere (omend ofte ganske uspecificeret) videregående uddannelse, hvorfor mange unge tilskyndes at begynde på sådanne. Mange af disse unge er efter gymnasiet endnu ikke modne nok til at vælge en karriere, så de vælger uovervejnet eller lader sig presse til at vælge et fag, som de måske ikke har så stor interesse for, hvorfor de kommer til at spilde deres tid, SU og gå-på-mod på en uddannelse de ikke brænder for.

De fleste begynder på universitetet efter mindst 12 års skolegang – forhåbentlig afbrudt af oplevelser i den virkelige verden: arbejde, rejser, højskoleophold eller lignende. Men på universitetet er det som nystartet rus svært at finde sine egne ben i det væld af ny viden, der møder én. Og selvom de begynder på deres studier fulde af iver og forestillinger om, hvad de gerne vil lære og hvad de kan bruge studiet til, så bliver de hurtigt dukket: Det er svært for den studerende at undgå at lide et knæk mens man vænner sig til den nye, skrappe læsedisciplin, og selvtilliden falder, når man ikke er sikker på, at man forstår, hvad det hele handler om. Hvis man har det svært med det, har man det svært med universitetet – og de mange motiverede og intelligente unge mennesker, der ikke kan forlige sig med dette, eller ikke er så dygtige rent bogligt, bliver snart siet fra.

Begejstringen for faget dæmpes allerede fra begyndelsen af besværlige og kedelige stopprøvefag, der skal si de ”dumme” eller uafklarede fra. Men lige så ofte dræber disse fag også lærelysten hos de studerende, der virkelig brænder for faget.

Efter de første par uger falder de fleste studerende derfor hurtigt tilbage i det gammelvante mønster de kender fra gymnasiet: De forventer at få forklaret stoffet af underviseren, og læner sig udeltagende tilbage – for hvad kan de bidrage med, når de alligevel ikke er sikre på, at de har forstået noget?

Mange undervisere foretrækker også denne form for undervisning, for den er nem og ubesværet. De studerende nærer ofte unødvendig stor respekt for deres undervisere, og vil helst undgå de konfrontationer, der kan ændre undervisningens forløb, så det er sjældent

at der finder en reel vidensudveksling sted – det bliver ren envejskommunikation. Men selv hvis en underviser lægger op til dialog, så er de studerende langt fra altid indstillet på at deltage. Dette skyldes dels manglende selvtillid forårsaget af svære fag og uvante studieforhold, dels at mange studerende stadig har travlt med at blive voksne, og derfor ikke lægger den fornødne alvor i studierne. Kun ved obligatoriske oplæg og diskussioner bliver man tvunget til at lægge alvor og arbejde i undervisningen, og jeg er ofte blevet overrasket over det vid og den analytiske sans, der gemmer sig i de mutte tilhørere. Egenskaber de ellers helst gemmer til eksamen.

Der er selvfølgelig eksempler på det modsatte, men de fleste studerende har for længst ladet sig præge af en kynisk indstilling til det at lære. Man får sjældent tid og mulighed til at skabe sig et personligt forhold til sit pensum. De personlige forhåbninger og anderledes idéer, man bragte med sig ind på studiet, bliver hurtigt dræbt og genskabt i nye, mere akademisk korrekte, men knap så innovative former. Tværfaglighed og tænke ”out-of-the-box” foregår som oftest på tværs af systemet, og bliver derfor sjældent belønnet. Men det er lige netop disse kvaliteter, som verden udenfor de akademiske kredse efterlyser. Selvfølgelig er det hårdt arbejde at studere – og det skal det være, men netop derfor er det så vigtigt at sørge for at de studerende bevarer gejsten for faget. At engagere de studerende og lade dem føle den glæde det er at lære i fællesskab, at blive klogere sammen og tage ansvar for undervisningens forløb.

Samtidigt sukker mange studerende efter et større praktisk element i de meget boglige universitetsuddannelser. For når man har vænnet sig til at studere og har lært sit stof, så kommer spørgsmålet uundgåeligt: Hvad er det egentlig jeg kan? Hvad ville en arbejdsgiver kunne bruge mig til? Hvad er mine *kompetencer*, som det hedder i tidens jargon.

Som studerende vil man så utroligt gerne kunne bruge den viden man får på en direkte og praktisk vis, for at få bekræftet, at man rent faktisk kan noget. Og manglen på praksis skaber mere end noget andet tvivl om det studievalg og den interesse som den studerende har lagt i sit fag. For er der noget værre end tanken om at have studeret i fem år eller mere og så finde ud af, at man faktisk ingenting kan? Studierne er så fattige på praktiske succesoplevelser, at de studerende ofte lægger endnu større vægt på de fritidsinteresser de har, for at finde succes dér – og måske af samme grund ubevidst nedprioriterer studierne. Det ville være oplagt for de studerende at få studiejobs, hvor de kan bruge den viden og de færdigheder, de rent faktisk har læst sig til. Men dette er ofte meget svært, og der er alt for mange ansøgere til de alt for få relevante jobs. I stedet tager mange studiejobs i service- eller omsorgsbranchen. Netop fordi ingen – hverken arbejdsgiverne eller de studerende selv – helt ved, hvad det er de kan.

På den måde kan det hurtigt blive vigtigt at vælge et fag, hvor man er sikker på at kunne få job – også selvom man gør vold på sig selv ved at vælge et fag, man ikke brænder for.

Paul Goodman kommer med to enkle forslag til at opbløde dette mønster. For det første: Opfordre de unge til at tage sig bedre tid mellem gymnasiet og universitetet – gerne to år til at afprøve sig selv og søge andre, ikke-boglige udfordringer og nogle erfaringer fra den verden, som de vil komme tilbage til efter deres studier. Kvote 2-ordningen er en glimrende måde til indirekte at opfordre de studiesøgende til at skaffe sig mere livserfaring før de søger et studie. Desværre er den politiske tendens idag, at de unge skal hastes igennem uddannelsessystemet så hurtigt som muligt, og derfor skæres kvote-2-

puljen nærmest årligt ned. Mange vælger et forkert studie fordi de ikke har haft tid og plads nok til at finde ud af, hvad det er, de gerne vil. Dette frafald kommer i sidste ende til at gå ud over undervisningsniveauet og a. det absurde taxametersystem, som universiteterne får udbetalt deres midler igennem.

Får de unge bedre tid til at modnes uden for universitetet, vil de også være mere afklarede, målrettede og engagerede når de endelig begynder på deres valgte uddannelse. For det andet: Færre eksaminer. Hvorfor er der eksaminer? Det almindelige svar er, at på denne måde kan man få siet dårlige studerende fra, og motivere dovne studerende til at yde deres bedste. Og så selvfølgelig for, at virksomheder og andre kan se, hvor dygtige de kandidater er, som de overvejer at ansætte, er. Men er der virkelig brug for dette? Slogordet for undervisning og uddannelse idag er ”ansvar for egen læring” – kan vi så ikke få de studerende til at tage dette ansvar? I stedet for at stresser de studerende og tvinge dem til at terpe lige nok til at de kan snyde sig selv og censorerne til en eksamen ved at give indtryk af, at de har lært det nødvendige, kunne universitetet så ikke give de studerende mulighed for selv at opleve emnets skønhed og forskningens spænding? Den nysgerrighed og læreiver som den studerende selv medbringer, skal plejes og opildnes – ikke udsultes og misbruges gennem unødvendige eksaminer – de fleste dovne eller dårlige studerende har netop mistet den motivation som i første omgang fik dem til at søge ind på universitetet. Også karakterer kan vise sig at være unødvendige, for som Goodman skriver: ”Hvis den studerende tør acceptere sig selv, som han er, er lærerens karakterer et groft og dårligt instrument sammenlignet med den studerendes selvbevidsthed. Men det er sjældent på vore universiteter, at de studerende opmuntres til objektivt at blive klar over deres egen forvirring.”

Ofte er karakteren den eneste reelle respons, som de studerende får på opgaver, oplæg og andet som de producerer undervejs i studieforløbet. Karakteren er blot en simpel tilkendegivelse af, hvor meget den studerende allerede ved, og ikke et forsøg på at gøre hende klogere ved at begrunde den og vise hvor hun kan forbedre sig.

De fleste virksomheder fokuserer ikke så meget på deres ansøgers karakterer som på det faktum, at de har et eksamensbevis. Oftest er de øvrige kvalifikationer meget vigtigere – erhvervs erfaring, kreativitet, personlighed, netværk – alle de ting, man ikke lærer på universitetet, og som man ikke kan sætte karakter på.

Ved at fjerne eksaminer og karakterer mener Goodman ikke, at man skal helt opgive prøver og opgaver – de er stadigvæk vigtige pædagogiske redskaber til at vise de studerende, hvor meget de har lært, og hvor meget de kan. Og denne bekræftelse vil de studerende meget hellere arbejde for, end et som oftest utilfredsstillende tal. I sidste ende er det måske især de studerende, der er glade for karaktererne, for når al undervisning har en eksamen for øje, så bliver karakterne selvfølgelig det vigtigste.

Disse to forslag viser en måde, hvorpå man kan rette op på uddannelseselefantens forvirrede dele ved give større ansvar til den enkelte. For det er den enkelte studerende – i folkeskole, gymnasie eller på universitetet – der er det led, der forbinder elefanten. Den studerende er både uddannelsessystemets produkt, mål og løsning i et. For ved at uddanne hende til at være selvstændig og engageret vil man også skabe det overskud og den lærelyst, der er grundlag for den kreativitet og innovation, som skal gøre Danmark til et virkeligt videnssamfund.